äiti

'mor'

FINSK

Det finske ordet *äiti*, som betyr 'mor', skiller seg fra ordet for 'mor' i de fleste andre språk i Europa. I disse språkene brukes ord som tilsvarer det norske *mamma* eller *mor*. I tysk er det *Mutter*, i engelsk *mother*, i fransk *mère*, *maman* og i russisk *mama*. Hvorfor brukes ikke et lignende ord også på finsk?

Finsk er ikke i slekt med indoeuropeiske språk, men hører til en egen gruppe språk som kalles finsk-ugriske språk, og er i slekt med språk som estisk, samisk og ungarsk. Likevel er ikke dette forklaringen på hvorfor ordet *äiti* er så annerledes enn ordene i andre europeiske språk. *Äiti* er nemlig et gammelt germansk lånord i finsk.

Flere germanske språk har tidligere hatt et ord som kunne ha vært lånemodellen for ordet *äiti* – eller egentlig for ordformene *äitee* og *äite* som finnes i finske dialekter. I det gamle østgermanske språket gotisk heter det *aiþei*, i gammelnorsk *eiða*, og i middelhøytysk *eide*, mens dette ordet har forsvunnet fra moderne norsk og tysk. Også navnet *Edda* kan eventuelt opprinnelig ha betydd 'oldemor'. Jorma Koivulehto, den mest anerkjente forskeren på germanske lånord i finsk, mener at *äiti* kommer fra det skandinaviske *eiða*, som refererer til en mor eller en gift kvinne. Han avviser at forklaringen på ordet *äiti* finnes i barnespråk, noe som også er blitt foreslått.

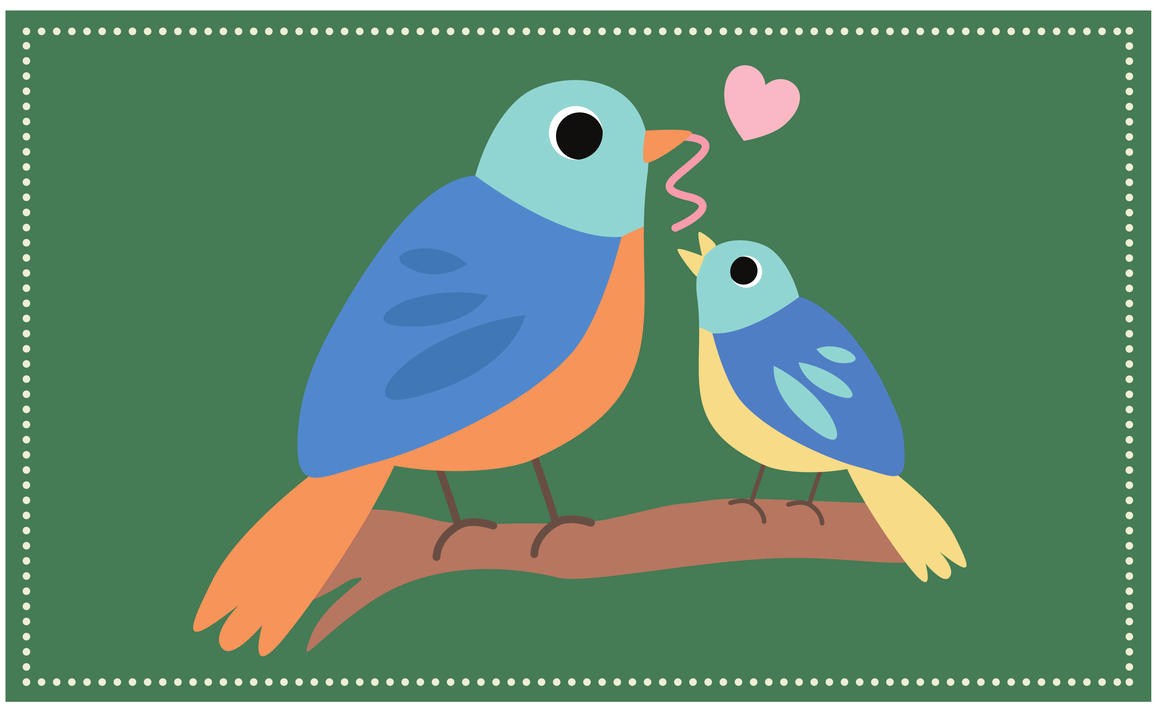

Også estisk har lånt ordet *eit*, som tilsvarer finsk *äiti*. Der har ordet fått en nedsettende betydning som henviser til en kjerring eller gammel dame. Det originale ordet for mor i finsk er *emo* eller *emä*. I estisk brukes dette ordet fortsatt i betydningen 'mor', mens i finsk finner vi *emä* i ordet *emäntä* 'husmor', og *emo* når man snakker om mødre i dyreriket: *lintuemo* 'fuglemor', *emäsika* 'purke, sugge'.

Det finnes mange flere gamle germanske lånord i finsk i tillegg til *äiti*, for eksempel mange viktige kulturord innen jordbruk, teknologi, og samfunnsorganisering. Disse lånordene forteller om språkkontakt mellom talere av germanske språk og finnenes forfedre. At et så sentralt ord som *äiti* ble lånt, forteller om nære kontakter mellom disse folkegruppene.

Lånord forteller ikke bare om kulturkontakter mellom ulike folkegrupper, men kan også fortelle om hvordan språkene har endret seg. Germanske lånord i finsk forteller for eksempel om hvordan skandinaviske språk har endret seg gjennom tidene, fordi finsk har bevart den originale formen i større grad enn skandinaviske språk har. Som et eksempel kan vi presentere navnet *Harald*, som i gammelnorsk het *Haraldr*. Man antar at enda tidligere, i urgermansk, var formen **Harjawaldaz*. I Finland finnes en by som heter *Harjavalta*, og antakelig har en mann ved navn Harald bodd der i gamle dager. Slik dette eksempelet viser, har den opprinnelige formen fra urgermansk blitt godt bevart i det finske språket. Finsk har sågar blitt beskrevet som et «kjøleskap», der gamle germanske lånord har blitt bevart, nesten i sin opprinnelige form.

Leena Niiranen, Institutt
for språk og kultur, UiT

Ordfestivalen

UNIVERSITETET
I OSLO

Design: Kristin Bech 2022